

Magzatvíz és keresztvíz¹

„Ha majd megkérdez a gyermeked, mama, milyen volt az, amikor megszülettem? Akkor azt mondd, a szentség pillanata volt az, ahogyan minden erőmmel, eszeveszett fájdalomban toltalak a világosság felé. Szent cselekmény volt, ahogyan a bába kezébe csúsztal, s ő a mellemre helyezett. Szent csönd töltötte be a termet, ahogyan kimerülten feküdtem, és megüdvözülten szemlételek Téged, a teremtés csodálatos titkát.”²

A születés teológiájáról tartott előadást Hanna Strack, német protestáns lelkész, a Kutató Teológusnők Európai Egyesületének (ESWTR, European Society of Women in Theological Research) 12. nemzetközi kongresszusán Nápolyban, ez év augusztusában. Strack önmagát feminista teológusként értelmezi, aki a női lét-tapasztalatot veszi munkába. Adott esetben bába-interjúkból „szülte meg” azt az új szemléletet, amivel hozzá akar járulni ahhoz, hogy a bibliai, egyházi nőellenesség felszámolódjék. Könyvében – melynek címe: *A nő Együttteremtő (Die Frau ist Mit-Schöpferin)*³ – megkérdőjelez többek között olyan „asszonysors-igéket” is, mint a Bibliai első lapjain lévők: „Igen megnövelem terhességed fájdalmát, fájdalommal szüled gyermeked”⁴. Vagy többek között azt az újszövetségit, miszerint „nem Ádámot vezette a kísértő tévútra, hanem az asszonyt, és ő esett bűnbe. Mégis megtartatik a gyermekszüléskor, ha megmarad józanul a hitben.”⁵

A nagykorúsodott európai női teológia

Még mielőtt rátérnénk Hanna Strack teológiájának kifejtésére, néhány szót szánjunk erre az immár húsz évét is betöltött nemzetközi egyesületre, amit valójában az ökumenikus mozgalom hozott létre. Az Egyházak Világtanácsának, a főleg protestáns, de az ortodoxiát is magába foglaló ökumenikus szervezetnek az volt a törekvése - az elmúlt század hatvanas, hetvenes éveiben -, hogy a hívek életéről legfelsőbb szinten ne csak ősz egyházatyák döntsenek, hanem szólaltassák meg, engedjék a döntéshozó szervekbe a nőket és az ifjakat is, hiszen ők a templomlátogatók tekintélyes részét teszik ki. Egy tízéves program -, a nők évtizede (1988-1998) - keretében igyekezett az EVT több-kevesebb sikerrel „ledolgozni” a nők háttérbe szorultságát. Létrehoztak Európában, ökumenikus keretek között két szervezetet. Az egyik az akadémiákon tanító teológusnők társasága lett, (a fenti ESWTR), amely főleg a nők doktori dolgozatainak, teológiai kutatásainak lett a fóruma, a másik pedig az ún. „mezítlásos teológusokat”, a terepen dolgozó gyülekezeti lelkésznőket, diakónusokat, laikusokat egyesítette az Európai Keresztény Nők Ökumenikus Fórumába.

A z ESWTR-ben immár a teológusnők másodgenerációja írja könyveit, s adja közre bibliai, írásmagyarázati és egyháztörténeti kutatásait, és folytatja a nőket érintő teológiai problémák feldolgozását elősegítve közöttük a hálózatépítést, a regionális és az országon belüli konferenciák szervezését. Hallatlanul tág ölelésű ez a szervezet. Tagjai közt egyaránt találhatunk ortodox katolikus és protestáns képviselőket konzervatív, sőt fundamentalista teológusnőket, de radikális feministákat is.

¹ Strack, Hanna: *Die Frau ist Mit-Schöpferin. Eine Theologie der Geburt*. Rüsselsheim, 2006, Christel Göttert Verlag, 28. p. Strack Teresa Bergert idézi, miszerint „A keresztvíz elfedi a magzatvizet.” Vö Berger, Teresa: *Frauen feiern Liturgie*. Würzburg, 1999.

² Strack, Hanna verse. Kézirat. (ford.V.É.)

³ Strack: i.m.

⁴ 1Móz 3,16

⁵ 1Tim 2,14-15

Itt megvalósult az, ami az EVT-ben nem sikerült, a teljes körű katolikus részvétel. Sőt a kezdeti északi és főleg nyugat-európai protestáns dominanciát olyannyira átvette a déli, az olasz és spanyol katolikus jelenlét, hogy az egyesület hivatalos nyelveit is megváltoztatták a legutóbbi nápolyi nagy-gyűlésen: az angol-német-francia helyett, a harmadik nyelv a spanyol lett.

Az ESWTR tagok a kutatásaikkal olykor szó szerint kiássák az eltemetett szakrális női jelenlétet a történelem előtti és utáni korszakokból. Dorothy Irvin⁶, katolikus teológus, aki a bibliai archeológiára specializálódott, vetített képes előadásban beszélt többek között Létáról, a 4-5. században élt dél-itáliai keresztény papnőről, a római Priscilla katakomba úrvacsorai freskójáról – ahol a szent asztalnál csak nők ülnek -, vagy a szintén római Aleksandra püspöknő síremlékéről. Bemutatott ószövetségi korabeli agyag szobrocskákat, a női spirituális vezetés mintáiként, s – hivatkozva a jeruzsálemi múzeumok anyagára, amiben bizonyíthatóak a Jézus korabeli női zsinagógái vezető szerepek -, feltette a kérdést: lehetséges, hogy a kereszténység a női istentiszteleti szerepkört illetően már egy visszalépés a zsidó tradícióhoz képest?

Életterek – szentség terek

A múltidézés mellett az idejű nápolyi konferencián azonban a *teológiai témaválasztás érezhetően fordulatot vett*. A nyolcvanas, kilencvenes évek önértelmezési folyamataiban ugyanis olyan polgár és püspökpukkasztó teóriák szerepeltek, miszerint „férfi-e az Isten vagy nő”?⁷ A témát persze nem lehet lebecsülni, mert a női istenképűség megkérdőjelezése valóságos teológiai barikád volt a „második nem” előtt. Emiatt a katolikus, és az ortodox egyház máig elzárja előlük a papság útját, mert szerintük csak a férfi lehet Krisztus-reprezentáns De a protestáns egyházakban is újra és újra felhangzik a páli hivatkozás: „ az asszonyok hallgassanak a gyülekezetekben..., Ha pedig meg akarnak tudni valamit, otthon kérdezzék meg a férjüket...” (1Kor 14,34-35). Mindezekkel kapcsolatban - részben az ESWTR-nek is köszönhetően - ma már könyvtárnyi anyag íródott, amelynek lényeges eleme az, hogy a teológusnők a Biblia első lapjain található teremtés elbeszélésre hivatkoznak, (szemben a további fejezetek Éva mítoszával), ahol is az Istenképviselőt kétség kívül kétnemű.⁸ Van tehát a nőnek közvetlen kapcsolódási lehetősége a Teremtőhöz, lehet saját transzcendens forrása – ezt vallástörténeti bizonyosságok fellege is jelzi -, és nincs ráutalva a férfi Isten-közvetítésére. Isten viszonylatában a két nem egymás mellé rendelt. Nem kell tehát a nőknek maskulin Isten-mintákkal bajlódni, és Isten-arcúság vágyukban a férfiakhoz hasonulni.

Az elmúlt évtizedek teológiai önértelmezései során a kutatók „átrágták” magukat (és persze teszik ma is) a klasszikus dogmatikai tanokon is, és sajátos nemi tájékozódási pontokat találtak. Például a férfiszempontú ún „normatív” teológia máshová teszi a bűn és a megváltás kérdéskörének hangsúlyait. Az önmegtágadás, „a tagadd meg magad” felszólítás jelentheti az istenkedő férfiaknak a bűnbánatra hívást, de ez kifejezetten kontraindikált a háttérmozgatásos, ön-nem-vállalós női működésmódban, ahol éppenséggel ez a bűn. Ezért a megtérés kezdete a „szebbik nem” számára többnyire a felelősség alóli nem kibújás, vagyis éppenséggel az ön-elvállalás, vagyis a ne tagadd el magad.

⁶ Lásd Irvin, Dorothy: *Calendar 2004: The Archeology of Women's Traditional Ministries in the Church 300-1500AD*.

⁷ Lásd Mollenkott, Virginia R.: Férfi az Isten, vagy nő? A Biblia elfelejtett istenképei. In „*Érted Vagyok*”, 2003/6, 2-5. p.

⁸ 1Móz 1,27: Megteremtette Isten az embert a maga képmására, Isten képmására teremtette, férfivá és nővé teremtette őket.

Most nem tudok kitérni mindarra a nyelvi és liturgiai változtatás-javaslatokra, amiket kidolgoztak, amivel téglánként építkezve próbáltak az elmúlt évszázad közepétől napjaink posztmodern valóságáig egy nőbarát teológiát, egyházat megalkotni. *Ami alapvető eltérésként Nápolyban tapasztalható volt, az a teológiai témák életesítése, vagyis az, hogy leginkább a női lét hétköznapi elemei kerültek tudományos elemzés tárgyává.* Erről szól a fent említett Hanna Strack születés-teológiája. De idézhetném Elisabeth Moltmann-Wendel gondolatait, a fekvés teológiájáról⁹ írtakat, vagy a svájci Ina Praetorius¹⁰ is, ahogyan a háztartást teszi tudományos munkája tárgyává.¹¹ Ők a mindennapi élet történéseinek szakrális dimenzióit kísérelik meg feltárni.

Teszik ezt egy olyan korban, amely velejéig deszakralizált, és itt idéznem kell Bogár László sajtósági globalizációs értelmezéseit. Ő ugyanis arról ír, hogy jelenlegi helyzetünkben a „választás két irányba mutat. Az egyik lehetőség egy reszakralizációs irányú lét-mód váltás, amelynek során egy több százéves „rekultivációs” program keretében az emberiség begyógyítja azokat a „lét-sebeket”, amelyeket a western modernitás ütött rajta. A másik lehetőség a de-szakralizáció kvázi végtelen elmélyítése mintegy a „valóságos” valóság „leváltása” egy mesterséges és így már lázadás képtelen valósággal”.¹²

Úgy tűnik, hogy a teológusnők többsége –jóllehet magukat felszabadítás (liberális) teológusként értelmezik, mégis szembemennek a neoliborális szemlélettel, mert kutatásaikkal egyértelműen a „reszakralizációt” munkálják.

Ennek egyik szelete Strack születés-értelmezése. Ő azt a „létsebet” próbálja orvosolni, ami a szülés medikalizálódásával történt. Azt vizsgálja, hogy *egy alapvetően szakrális tevékenység hogyan vált orvosi problémává, a szülés Istennője, a baba személye hogyan démonizálódott, olykor hogyan járatták be velük az alvilágot is boszorkánysággal vádolva őket, s napjainkra hogyan váltak kórházi személyzetté.* Hasonlóképpen ráirányítja figyelmet a szülő nőre, aki vajúadásában Isten teremtő társa, napjainkban azonban pusztán orvosi kliens, akinek a személye redukálódik a reprodukciós szervére.

⁹ Jager-Sommer, Johanna: „Fekve minden egészen más.” Interjú Elisabeth Moltmann-Wendel teológusnővel. In *Publik-Forum*, 2007/16. (fordította Gromon András)

Részlet az interjúból:

„- a teológia azt jelenti: Istenről szóló beszéd. Miféle istentapasztalat szólal meg „a fekvés teológiájában”? - Megszoktuk, hogy mindig úgy lássuk Istent mint mindenható, mint aki aktívan tevékenykedik, mindenütt beavatkozik. Ha azonban szemügyre vesszük a Biblia teremtéstörténetét, akkor azt látjuk, hogy – a teremtés hatnapos munkája után – Isten a hetedik napon kipihen sok-sok munkáját. Ezt csodaszépnek találom! És ez a pihenés biztosan nem azt jelenti, hogy állva mélyeket lélegzett. Feltételezem, hogy a bibliai szerző úgy képzelte: Isten pihent, és feküdt. Feküdni, és hagyni, hogy eljőjön a szombat, és egyszerűen élvezni, hogy tettünk valamit – mára mindez veszendőbe ment. Istenképünk nagyon egyoldalú, mivel sosem a szombat Istentől indulunk ki, hanem mindig csak a cselekvő, uralkodó Istentől. Tapasztalatom szerint a keresztényeket az határozza meg, hogy emiatt nekik is folyton cselekedniük kell valamit, és kevésbé viselkedhetnek elengedetten, oldottan.”

¹⁰ Baas, Britta: „Sose kérdezd, mi az élet értelme!” Interjú Ina Praetorius svájci teológusnővel in *Publik-Forum*, Dossier, 2004. június

¹¹ Lásd Praetorius, Ina: *Die Welt: ein Haushalt. Texte zur theologisch-politischen Neuorientierung* (A világ: egy háztartás. Szövegek a teológiai-politikai újratájközödéshöz). Grünwald in *Publik-Forum*, 2003, május „A világot háztartásként (és Istent jó háziasszonyként) elgondolni – az első pillanatban zavarba ejtő. Végző soron az az elképzelés jutott érvényre, hogy a világ egy piac. Ha hiszünk a nyugat-európai filozófiai hagyománynak, amely szívesen hasítja fel a világot ellentétekre, akkor a piac gazdasági elvében egoizmusról, versengésről, nyereségmaximalásról van szó, a háztartásban ellenben együttműködésről, kölcsönös gondoskodásról, a jó életre való közös törekvésről. Ina Praetorius azonban éppen ebbe a sémába nem akarja beleilleszteni a maga javaslatát, ehelyett – túl az ideológiákon és állítólagos magától értetődőségeken – magának az életnek az eseményeit veszi ismét szemügyre. Ez a könyv aktuális társadalmi témák nem konvencionális, felszabadító perspektíváját nyújtja, gyakran meglepő végkövetkeztetésekkel – vagyis a legjobb értelemben vett filozófia, ráadásul érthető nyelven.”

¹² Bogár László: *Kereszténység és kultúra a globalizációban. Confessio*, 2007/2, 15. p.

Strack az elidegenítő deszakralizáció történelmi útját követve, az anomáliák feltárásában a nyugati modernizáción túl a patriarchális gondolkodásban látja a bajok gyökerét, s a keresztyénség tájékozódási iratát, a Bibliát vizsgálja. A szülésznő-kariereket ugyanis a fáraó fogsága alatt nyomorgó zsidó nép két bábájával, saját felszabadítási mozgalmuk elindítóival Sifrával és Púával¹³, kezdi majd napjaink német kórházi munkatársaival zárja. A steril körülmények, intézményesített világában, és az otthon szülés keretei között keresi a szentség-érzékkelhetőség és megfogalmazhatóság dimenzióit.

Halál közelség és születés közelség

Strack, s vele együtt az *ESWTR teológusnői többségének munkásságában azonban nemcsak deszakralizáció-reszakralizáció váltása követhető nyomon, hanem az un natális-mortális (Mortalitát-Natalitát) ellentét is*. A kereszt(y)én(y) teológiát túlságosan bűn, szenvedés és halál centrikusnak tartják: „Mi a megfeszített Krisztust hirdetjük” (1Kor 1,22) adja meg Pál apostol a programját a korinthusi gyülekezetnek. Fontos az emberlét határhelyzete, a meghalás, s erre leginkább az elmúlt század hatvanas, hetvenes éveiben az Amerikában dolgozó svájci pszichiáter Elisabeth Kübler Ross irányította rá a figyelmet. S valóban a híres Kübler-Ross modell, a halál elfogadásához vezető stádiumok megnevezésével kulcsot adott az eddig tabuként lelakatolt témához. S erre természetesen rámozdult a többi tudományággal együtt a szenvedés-elemzésben amúgy is járatos teológia. De idézhetném R.A. Moodyt¹⁴ is, aki a klinikai halálból visszatérőket interjúvolta, s az emberlét elsötétedéseiben fényélmények után kutatott, s a szentség világát jelenítette meg a sokak által félve elkerült területen.

A váltás azonban az utóbbi években az emberlét másik határhelyzetére, a születésre irányult. Ebben nem kis szerepe volt Hannah Arendt filozófusnak, aki Heideggerrel szemben az emberi egzisztencia alapkategóriájának a megszületettséget és nem a halandóságot tartja. Valami új mindig megszülethet, mert a világra jövetel történik, s ezzel jelen van az újrakezdhetőség csodája is. Arendt számára ez politikai kategória is, a reménység alapja. (Ő maga is a Gestapo üldözöttje volt, és nagy kérdése volt az 1945 utáni újrakezdhetőség¹⁵.) A születettség a cselekvés ontológiai előfeltétele. Ezzel szemben a „nem megszülethetőség a lehető legrosszabb, ami emberről mondható”¹⁶. Hannah Arendt gondolatainak nagy szerepe volt abban – írja Strack – hogy a világra jövetel témáját a magán és klinikai szférából kihozták, és a teológia és a filozófia számára hozzáférhetővé tették.

A cselekvés ontológia alapfeltétele a születhetőség azonban össze van kötve az asszonyléttel. Az igent mondás az újra bennük, az ő testükben kezdődik el. A női szülésélmények a filozófia számára is a megismerés forrásanyagai. A fájdalom és az extázis révén a leendő anyák a teremtő erővel, az immanens transzcendenciával kerülnek kapcsolatba, és megtapasztalhatják azt az őszáldást, ami a világ megszülésekor hangzott el: „És látta Isten, hogy minden, amit alkotott igen jó”¹⁷

Hova lett mindez -kérdézhajjuk, ha Arisztotelészt idézzük, aki szerint a nők és a rabszolgák egy kategóriába tartoznak, mert mind a kettő az élet alapszükségleteit a teste munkájával hozza létre. A görög gondolkodástól eltérően azonban a héberben - erre már Hannah Arendt is utalt - a Biblia első lapjain, (a Buber/Rosenzweig féle fordítás szerint) a

¹³ 2Móz 1,15.

¹⁴ Moody, Raymond A.: *Élet az élet után. Gondolatok a halál utáni életről*. Budapest, 1988. Ecclesia Könyvkiadó.

¹⁵ vö. Arendt, Hannah: *Eichmann Jeruzsálemben. Tudósítás a gonosz banalitásáról*. Budapest, 2000, Osiris Kiadó.

¹⁶ Strack: i.m. 16. p.

¹⁷ Biblia, 1Móz 1,31.

szülés és a munka fáradtságos, olykor fájdalmas erőfeszítést igénylő, de nem elátkozott, vagyis nincs negatív viszonyulás ezekhez.¹⁸

Teológiai akadály-mentesítés.

Ahhoz tehát, hogy egy nőbarát szülés-kultúrát alakíthassunk ki, dekonstruálni kell bizonyos teológiai tételeket, s átértékelni egyháztörténeti viszonyulásokat leginkább a bába-szerepkört illetően. Strack szerint a női minőség csillaghullása, sőt pokolra-szállása a bibliai szövegekben kezdődik. Ő a következő teológiai akadályokat említi: az Éva mítosz, az eredendő bűn tana, a test-koncepció, és szenvedésértelmezés.

Ahhoz, hogy a nőellenes Éva-mitoszról kibontsuk a bibliai Évát, a következő projekcióktól kell megszabadulni:

- Ami női, csábító, erotizált, és démonizált.
- A nő rendeltetése a férfi szolgálata
- A nő büntetése a szülés fájdalma
- A nő megáldatik a gyermekszülés és a fájdalom elhordozása révén
- Az Isteni büntetés kilátásba helyezése miatt az asszonyoknak engedelmeskedni kell, s ezt a nő-képet internalizálni, és eszerint élni¹⁹

Az Éva-kép rekonstrukciójában a kutatások a Gilgames-eposzhoz mennek vissza, ahol ezt a nevet a szülés Istennőjével, valamiféle ősanjával hozzák összefüggésbe. Mint ismeretes, többféle teremtés elbeszélés van a Bibliában. A Példabeszédek könyvének lapjain egy sokkal inkább nőbarát éden idéződik. A női minőség nem csábítóként, hanem megszemélyesített bölcsességként, Isten társi alakként jelenik meg, ahol az együtt-teremtés szépsége és játékos öröme szólal meg (Péld. 8:22.) Ami pedig a rosszra csábítást illeti – próbálják a kutatók az „Éva-szennyest” tisztára mosni – megállapítható, hogy a bűn szó legelőször Káin gyilkosságával kapcsolatban hangzik el (Gen.4) már az „édenen” kívül Valójában az apokrifus iratok teszik Évát felelőssé a bűn behozatalával, s ez a tradíció aztán olyan széles körben elterjed, részben Pál leveleiben is (2.Kor. 11,3, 1Tim 2,13-15), hogy később az egyik egyházatya már egyenesen a pokol tornácainak nevezi a nőket. Így lett a latinban a nevük femina: fe- (fides-hit) -mina (minus), vagyis a deficités hitű nem, akik a „sziklaszilárd” férfiak kontrolja alatt tartandók.

Büntető fájások?

Nehezményezik a teológusnők, hogy miközben az ókori görögök szülést segítő istenekkel ajándékozták meg tisztelőiket²⁰, addig a keresztények Istene egy mogorva, a nőket a szülésükben megkínzó „Atya” lett. Az át-teológizált szülési fájdalmak érvrendszerre a következőképpen hangzik, hangzott századokon át.

- „A fájdalmaknak pedagógiai szerepe van, hogy a szülő nő ne a saját, hanem Isten erejére támaszkodjon
- A fájdalmak mobilizálják a hitet
- Isten a nők gögősségét a fájdalommal töri meg
- A bűnös nőt nem Krisztus vére váltja meg, hanem a fájdalma”²¹

Mindehhez egy *sajátos test-képzet* kapcsolódott, ami a női identitást a reprodukciós képesség felől értelmezte. Hithű egyházatyák szerint, ha „munkavégzés” – szülés - közben hal meg az

¹⁸ Strack: i.m. 18. p.

¹⁹ Strack: i.m. 24. p.

²⁰ Internet: Vallási útmutató és címtár. A görög istenek, és isteni lények kisenciklopédiája.: Eileithüia: Zeusz és Héra leánya, a szülés istennője, segít az asszonyoknak a szülésben, s csillapítja fájdalmaikat

²¹ Strack: i.m. 134. p.

asszony, az áldás. Ebben a szemléletben a női test kiszolgáltató a férjének, és Istenének, akik kontrolálják, mivel az asszony „gyöngé, és esendő”! Ebben a görög *dualista elképzelés jelenik meg, és az a felelős a test és lélek szétválasztásáért, az elidegenítő elképzelésért*. Egy katolikus teológusnő ezt így jellemzi: „Az asszonyi test egyrészt értékes, mert termékeny, másrészt a bűn megtestesítője is, ezért félelmetes. A szülő nő nemcsak isteni csodát, új életet hív elő, de más nézőpontból azonosítható a lenézett testi, anyagi világgal²²”. Mindehhez társul az az istenkép, miszerint a Fennvaló kezében van az asszonyi test kulcsa, ő könnyedén megnyithatná azt szüléskor, de ő inkább megsokasítja a fájdalmát. S mindez Éva miatt van, aki evett az almából, és elkövette az eredendő bűnt.

Strack összehasonlítja ezt a kora újkori teológiai elképzelést a mai medikalizált szemlélettel, ahol a test fölötti monopol helyzetet az Istentől az orvos veszi át, s mint ahogy Isten megtisztítja a bűntől a szülésben szenvedőt, az orvos úgy „gyógyítja meg” a „pácienst” a gyermek „kioperálásával”. Itt ugyanúgy a női test pusztán tárgy, nem pedig az erő és a teremtés helye²³

Könyörület, vagyis női öl

Viszont női szemmel olvasva a Szentírást felfigyelhetünk arra, hogy a „mogorva atya” képzetével szemben, az anyaöl milyen gyakori szimbóluma a Bibliának. A könyörület héber szava ugyanabból a gyökből származik. A kegyelmező Isten-kép alaprége tehát az anyaöl. Magyarul a női altest. Ez jelenik meg az áldó formulák szimbólumában (Károli fordításban): „Megáldjon az ég áldásaival onnan felülről, a mélység áldásaival, mely alatt terül, az emlék és az anyaméh áldásaival” (Gen. 48:25). Egyes egzegéták szerint az ismert jézusi mondás is így hangzik: „aki hisz énbennem..., annak a belsejéből – valójában alsó testéből – élő víznek folyamai ömlenek” (Jn. 8:38) Vagyis eredetileg a megújulás, a kreativitás színhelye volt ez a női testrészt, ami a későbbi teológiai irodalomban démonizálódott.

Milyen fonák helyzet, hogy az állapotosság a gyengeség és a betegség szinonimája lett, mikor az eredetileg a termékenység, a teremtő erő kifejezője volt! Mindannyiunk első otthona az anyánk hasa volt, formáltatásunk színhelye, vagyis szent tér – Isten ötlete alapján. Létünk alaptapasztalatai ehhez a „lakóhelyhez” kapcsolódnak. „Ha mindez a teológiai tradíció része lehetne, radikális változást hozna, hiszen a ... szentek története is női testben kezdődött...”²⁴

Strack a szentség-érvek felsorolásában megemlíti a Szent Lélek szó eredeti értelmezését is, ahol a Lélek több mint lehelet, áthallik benne a szülő nő zihálására.²⁵ Strack ellentmondásosnak tartja, hogy miközben a Biblia központi témája az újjászületés, annak valóságát, testi történését az „atyák” mégis a tisztátalanság világába száműzik.²⁶ Egy (női) „testhez állóbb” teológia gazdagabb szentség-tapasztalatokat kínálhatna a mindennapok világában. Üdvös melléktermékeként talán kevesebbek számára lenne visszatetsző napjainkban, ha egy lelkész nő „nagy hassal” menne a szószékre Igét hirdetni.

Meg kell említeni még a méhlepénynek a vallás- és kultúrtörténeti fontosságát. Az ókori Mezopotámiában a méhlepényt a szülés után egy agyagedényben eltemették. A későbbi korokban is megkülönböztetett félelem és tisztelet övezte. Olyannyira „veszélyes

²² Strack: i. m. 138. p.

²³ Uo. 141. p.

²⁴ Uo. 179. p.

²⁵ Uo. 175. p.

²⁶ Lásd Biblia: 3Móz 12.

hulladéknak” tartották, még annyi életerőt társítottak hozzá, hogy bizonyos hitek szerint a boszorkányok ebből fattyút varázsolhatnak, akivel az újszülöttet elcserélhetik.²⁷

Strack szerint értéket adni a placentának – ez valójában az embrió tisztelet része. Filozófiai jelentésében ez a szerv életünk kezdetének a társa, ős-kísérője. De a méhlepény orvossága égési sebeknek, s a gyermekágyi depresszióknak, és napjainkban is a kozmetikai ipar természetes alapanyaga.²⁸

Nőbüntetés vagy divina essentia?

*A szüléssel kapcsolatos teológiai hangsúlyok helyreigazításában Strack könyvében három dologra hivatkozik.*²⁹

Egyrészt fontosnak tartja a *Mária-mintát*, azt hogy a keresztyénség születés-történettel kezdődik, ahol az angyalok ki s bejárnak a szülőszoba (az istálló) helységeibe. Ez a tér az isteni működés közege, ahol egyensúlyba kerül a fájdalom és az öröm extázisa. A legprofánabb díszlet közepette is „tapintható” a szentség jelenléte. A szenvedés büntetés jellege elhalványul, s helyébe az alkotó, az új megteremtésére irányuló erőfeszítés lép.

A második érv, hogy *Jézus kereszthalálának említésekor megjelenik a szülés frazeológiája*. Itt a szenvedés az új világ létrejöttének vajúdási fájdalma. (ApCsel. 2,24) Ily módon a szülés kínja nem pusztán nőbüntetés, hanem ahogy Elisabeth Gössmann nevezi: „divina essentia.”

Harmadszor pedig *Jézus haldoklása közben a 22. zsoltár szavaival imádkozik a következőképpen:*” Te hoztál ki engem anyám méhéből, biztonságba helyeztél anyám emlőin. Már anyám ölében is rád voltam utalva, anyám méhében is te voltál Istenem” (Zsolt 22,10-11). Jézus az élet-halál határhelyzetében a kezdeti „lenni- nem-lenni történésre” utal vissza, s abból merít erőt. A megsemmisülés gyötrelmében azt az Istent idézi, aki mint egy Mennyei Bába, egyszer már „bizonyított”: a semmiből életre hívta. A szülést levezető isteni aktivitás nem lehet a tisztátalanság tere, ezzel a képi világgal Jézus a női tapasztalatnak a szakrális voltát erősíti. Azzal, hogy a kereszthalál szimbólumának értelmezésben az agónia és a vajúdás egymásba fonódik, a szülés kultúrája újra a szentség világába kerül.

Miközben a feministákat sokat szidják, hogy abortuszpártiak és családellenesek, Strack *képviseelve alaptételüket - miszerint a női testtel semmilyen intézmény vagy családtag nem rendelkezhet*, és az abban zajló eseményeket csak (az Isten által megbízott) gazdája szabályozhatja -, *születés-teológiájával családmentő akcióba kezd*. A fent említett mentális mankókkal, teológiai korrekciókkal próbálja megsegíteni, életre kelteni az eltárgyasított szülő nőket, s biztatni őket, hogy ragadják magukhoz azt a teremtői hatalmat, amivel Isten őket bízta meg. Legyenek ők az események alanyai, mozgatói, legyen a szülés az ő megszentelt történetük, az ő napjuk, ünnepük. *Évszázadokon át annyi egyháztörténeti pirongatás illette őket „megérdemelt” fájdalmukért, hogy itt az idő, hogy minden teológiai és pszichológiai segítséget megkaphassanak ahhoz, hogy a gyermekük világra hozása közben érzett szenvedésüket alkotói kinnak élhessék meg*, mint egy mellékhatásként, ami a bennük meglévő teremtő erő mobilizálásakor jelentkezik.

Célt tévesztenek a szüléshez kapcsolódó büntetés-képzetek, mert arra sarkallják a nőket, hogy minél előbb szabaduljanak a kínok fogságából, pedig mint mindent ezen a világon, a fájdalmat is tanulni kell. *A vajúdás a határhelyzet-tapasztalatokkal gazdagít, mély átformáló egzisztenciális változásokhoz ad kulcsot: ahhoz, hogyan kell „a régítől megválni,*

²⁷ Volk, Konrád: Vom Dunkel in die Helligkeit. In Dasen, Veronique (ed.) Naissance et petite enfance dans l'Antiquité. Fribourg, 2004, Academic Press, 86. p

²⁸ Strack, i.m. 178. p.

²⁹ Strack: i.m. 218-220 pp.

az átmenet bizonytalanságát kibírni, az újra megnyílni”³⁰. A fájdalom elmúlása pedig a valóságos másállapot élményét adja: a munka után az ünnepét.

Még a Mindenhatónak is meg kellett pihennie „szombatot” tartva miután „világra hozta” a kozmoszt, hogy ne lenne hát embert (asszonyt) próbáló erőfeszítés a „gyermekáldás”! De tudnak a nők, vagy nem tudnak róla, de szülőágyukon (-székükön, vagy kádjukban) ők az új világ megteremtői: Isten alkotó társai, nem pedig büntetésben lévő alattvalói!

Bába-barát(ságtalan) egyháztörténelem

Hogyan válhatna a szülőszoba a szentség terévé, az, ami pedig napjainkban oly gyakran a káromkodástól, a partnerek szidalmazásaitól vagy a „doktor úr, de ez nagyon fáj” rémületétől hangos? – teszi fel a kérdést Strack. *Szükség lenne arra, hogy a vajúdok számára valaki olyan teológiai tartalmakat is közvetíthessen, ami visszavezethetné őket saját belső erőforrásaikhoz.* Napjainkban éppen az ellenkezője történik. A medicina posztmodern rítusai – a terhesgondozás beavatkozásai - az asszonyokban önmagukkal szemben azt az elvárást munkálják, hogy szüléskor a testük lehetőleg problémamentes „munkaterületté” válhasson az orvos, s a kórházi személyzet számára. (S ha nem az, ezért ők a felelősek.) Ez a szemlélet egy olyan pervertált szülési kultúra terméke –írja Strack³¹ -, ami a medicin technokultúra általi vizsgálatokban látja a biztonságot, s a gyermek világra jövetelét patológikus folyamatként értelmezi, és a nőn végzendő operációt propagálja, ahelyett, hogy a szülő hatalmat támogatná.

Strack születés teológiának a másik ágense a bába, mert *nemcsak a nagyon kiszolgáltatott helyzetben lévő vajúdo nőknek, hanem a segítőinek is szüksége van „mentális mankókra”.* Nincs azonban még egy olyan hivatás, amit az egyháztörténelem viharai úgy megtépáztak, volna, mint éppen ezt. Ennek ellenére Strack, szülésznő-interjúi - napjaink Németországában - *nem arról győznek meg, hogy a teológusoknak egy új bába-tudatot kell megépíteni, hanem sokkal inkább feltárni a még ma is az élet-halál mezsgyéjén dolgozók profán szentség élményeit.*

De hát miért is váltak a bábák egyházi célponttá? *Azért mert ez egy nem mindennapi hatalommal járó pozíció volt – mégpedig női kézben.* Valójában az ókor, s a középkor, s még a kora újkorban is a népesség- és születésszabályozói, a népegészség letéteményesei a bábák voltak. Magyarországon a XVIII. sz. második felében kezdett a szülészet állami kontrol alá kerülni.³² A bábák tehát évszázadokon át az élet-halál urai, a teremtés földi letéteményesei voltak. A létezésnek olyan kardinális részét uralták, amiből a férfiak többnyire ki voltak rekesztve. *Tevékenységük szakrális jellege mindvégig megmaradt, - a kényszer kereszttség révén, ennek a sákramentumnak a kiszolgáltatói voltak -, akarva akaratlanul a női papság átmentői lettek.* Nem véletlen, hogy a nemek közti harc fellángolásaikor az elsődleges célpontok ők voltak, s belőlük lettek a boszorkányperek áldozatai is.

Bábaszentek

De menjünk vissza a kezdetekig. A történelem előtti idők tanúsága szerint a nők mindig valamilyen titkos szent helyen hozták világra gyermeküket a szülés Istennője segítségével. Ez a férfiktól elzárt világ az asszonyi közösség tere volt, s az évszázados rítusok az élet ünnepléséről szóltak. A bábák papi funkcióiról még a Biblia is említést tesz. Teológusnők kutatása szerint a két szülésemény tudósítása során – Rákel, akit útközben ér utol szülés

³⁰ Strack : i.m. 196. p.

³¹ Uo. 29. p.

³² Krász Lilla: „...és világra jött a gyermek” A bábamesterség mint női hivatás a 18. században. In Eperjessy László (szerk.): *A nők világa. Művelődés és társadalomtörténeti tanulmányok.* 2000, Argumentum, 70. p.

(Gen 35) és Fineás felesége (1Sám. 4,19-20) - a bába vagy a bábák „üdvigérettel” erősíti(k) a halál szélén tántorgó vajúdotkat. A „ne félj” szerkezetek jellegzetesen papi, prófétai formulák, amikkel bátorítják a szülő asszonyokat.

A két bibliai „bába-sztár” azonban kétségtelenül Sifra és Pua (2Móz.1.)- már a nevük is beszédes: Sifra, Szépség és Pua Fényesség – akik egy világbirodalmat rengettek meg azzal az ellenállási mozgalommal, amit „szakmai” engedetlenségükkel indítottak, jóllehet a fejükkal játszottak. Az egyiptomi fáraó (akinek a nevét szemben a bábákéval nem tartották feljegyzésre méltónak) ugyanis félve a héber rabszolganép elszaporodásától megparancsolta a szülésznőknek, hogy a fiú csecsemőket öljék meg.

Valójában ehhez ismerni kell az ókori egyiptomi szülési kultúrát. Az egyiptomi templomnak volt „szülő-szobái” részlege, ahol az istennő két bábaistennő segítségével szült. De a „mezei” szüléseknél is mindig két bába segített, ahol az egyik a hátát támogatta a szülő asszonynak, a másik meg elétérdelt. A segítőknek kellett elvégezni a hármas életképességi tesztet: ha a gyermek arca bizonyos formát öltött, vagy ha a neki adott korty tej és placenta keverékét kihányta, vagy ha a felsírásnál nem bizonyos hangokat adott ki – életképtelennek ítélték, s gondozatlanul a sorsára hagyták.³³ Nyilvánvalóan az újszülött nemét az elétérdelő bába látta először, s ikrek esetében az elsőszülöttségi ügyben ő volt a koronatanú. Valójában a fáraó a fiúk világra jövelekor az életképességi teszt manipulálását parancsolta meg a bábáknak.

Ez egy ősi paradigma, amikor az uralkodók akarnak „népességszabályozni”, amikor a politika betör a szülőszobába. A lét-nemlét határán munkálkodó bábák örök etikai alapkérdése: megtehető-e az, amit megparancsolnak. Sifra és Pua –akiknek az etnikai hovatartozásuk, vagyis az, hogy egyiptomiak-e vagy héberek, nem eldönthető a Bibliai szövegben, - egy magasabb hatalomnak engedelmeskedtek, az Élet Istenének, miközben megszegték a fáraó parancsát. Autoritásuk a bölcsességirodalmat idézi, ahol a természet törvényei, mint az élet princípiumai felülírhatatlanok. Jutalmuk jóval túlér a tettükön s az életükön: Isten „megépíté az ő házukat” (2Móz 1,21), csak úgy, mint a nagynevű férfi hősöknek.

Azzal, hogy Sifrának és Púának tevékenységükkel sikerült - egy időre -kicsúsznia az uralkodói kontrol alól, a patriarchális kultúra sebezhetőségét tették nyilvánvalóvá. *A zsidó nép szabadulás-története az egyiptomi fogságból valójában nem Mózesrel kezdődött, hanem a „születhezőséggel”* – Hannah Arendt értelmében - hála a bábák bátorságának. Az ellenállási minta tehát innen datálódik.

A születés-teológia kidolgozójának, Hanna Stracknak elmondása szerint a Sifra és Pua történet volt a vezérmotívuma annak, hogy tollat, s mikrofont ragadott, s bábainterjúba kezdett. Átnézte ugyanis a Lutheránus Liturgiai Konferencia prédikációs textus ajánlatait, s még véletlenül sem akadt olyan javaslatra, amikor ezeket a bibliai „hősöket” napjainkban szószékre viendő témának találták volna. Pedig a sok ezeréves esemény máig ható! A szülésznő interjúk feltárták, hogy a mai bábáinak bizony saját mentálhigiénéjük karban tartása majd hogy nem lehetetlen azokban az esetekben, amikor is a prenatális diagnosztika eredményeképpen meghalatra kell megszületni – ezúttal az orvostudomány által - életképtelenségre kárhóztatott, fogyatékosnak ítélt magzatokat³⁴

Magzatvizes keresztvíz

A Sifra és Pua történet azonban paradigmája annak a folytonos történelmi kísérletnek, hogy ezt az alapvetően női szférát, a sajátos működési törvényeivel valamiféle intézményes férfi kontrol alá vegyék. A legtöbb kutatás ezen a téren azt tárta föl, hogy *a gyermek születése*

³³ Strack: i.m. 54. p.

³⁴ Strack: i.m. 57. p.

közösségi alkalom volt. Ebbe az asszonyok az egymás támogatása révén fokról fokra beavatódtak Ez egy sajátos rituális segítő, vigasztaló- szükség- és ünneplő közösség volt, amiben a bábának központi szerepe volt. „A gyermekágyas asszony és az újszülött ellátása mellett egyenrangú feladata volt a bábának a hit- és szokásvilág által is szabályozott rítusok levezetése, az egyéni és közösségi kívánalmak teljesítése, a természetfeletti világnak, az egyházi és a világi elvárásoknak való megfelelés, illetve közvetítés a szférák között...”³⁵

Az utóbbira szép példa ez az ősi kelta áldás -, amit az anya és a baba együtt mondott a megszületettnek: „Szent vízzel jelölöm meg a homlokod, annak három cseppjével keresztellek a Szentháromság nevében: legyen veled a szél ereje, a holdnak és a napnak az ereje. A tenger jósága kísérjen, az ég és a föld jósága. Az emberek szeretete övezzen, a kedvességük, és soha ne a haragjuk, s egykor nyugodj majd puha párnán, a te Megváltódnak, az Úrnak karján.”³⁶

A szülés alapdallama a kreáció örömnépe volt. Az áldó formulák rítusok mind erről szólnak. Ebbe a térbe kerültek bele bizonyos egyházi tanok, és lett az eredendő bűn dogmájával mindez a klérus szabályozási területe, ami a bábák számára a legnagyobb egyháztörténelmi tehertétel volt.

A tan kialakulása a második századik megy vissza – és Strack megjegyzi – „*ha a keresztény hittételek definiálásának hatalma legalább annyira nőké lett volna, mint amennyire a férfiaké volt, a szükség-kereszttség intézményét soha nem vezették volna be*”³⁷

Ez a tan ugyanis a bűnbeesésre (Gen1-3) hivatkozva kimondja, hogy elvesztettük az istenképességünket, és nincs szabad akaratunk a jó cselekvésére. A dogmatikai tétel a bűn egyetemességére, a strukturális rosszra, a gonoszra kérdez rá³⁸, amit Pál az emberlét belső megosztottságaként él át: „gyönyörködöm az Isten törvényében a belső ember szerint, de a tagjaimban egy másik törvényt látok, amely harcol az értelmem törvénye ellen, és foglyul ejt” (Róm 7,22). Az eredendő bűn tanítása szerint a kereszttség vált meg ebből az állapotból, és teszi szabaddá az üdvözülés útját. A keresztelés nélkül meghalt csecsemők tehát elkárhozhatnak –szólt a tanítás.

A tan kettős terhet rótt a bábákra, mert nem csak a szülés kockázataival kellett szembesülniük, de még az öröklét téje is az ő vállukat nyomta. „Bölcs” egyházatyák tanítása szerint ugyanis az a „kisebbik baj”, ha a vajúadásban meghal az asszony, a nagyobbik, hogy elkárhozik a magzat. Ezért a bábák sebészi beavatkozásra is kényszerítve voltak, hogy a magzatot lehetőleg élve az anyjuk hasából kiszedjék és megkereszteljék. A dogma szorításán a reformáció enyhített, különösen a sokat vitatott kálvini kettős predestináció tana, ami viszonylagossá tette ezt, mondván az már a születésünk előtt Istennél eleve elrendeltetett, hogy üdvözülünk, vagy elkárhozunk. A 20 századra már a katolikus egyház is változtatott ezen a tanon.

Foglalkozási ártalom: boszorkányság?

Tény, hogy *a szükség kereszttség intézményével az egyháztörténelem visszatért valamit abból a papi funkcióból a bábáknak, ami valójában mindig is az övék volt.* Bár ezért nagy árat kellett fizetniük, mert egyházi vagyis férfiszabályozás alá került a munkájuk, ami valójában pedig kontrolálhatatlan terület. Az a közel háromszáz éves (XV-XVIII:sz) boszorkányhadjárat – ami az első államilag elismert női foglalkozáshoz kapcsolódik - annak a hatalmi harcnak a lecsapódása, hogy e hivatásbeliek sokszor az egyházi személyeknél lényegesen nagyobb szabadsággal és befolyásolási erővel rendelkeztek.

³⁵ Deáky Zita: Egy női szerep. In Hagyományos női szerepek. 47. p.

³⁶ Strack: i.m. 59-60. p.

³⁷ Strack: i.m. 100. p.

³⁸ Pannenberg, Wolfhart: *Rendszeres teológia*. 2. Budapest, 2006, Osiris Kiadó, 198. p.

A tanulmányok feltárták, hogy a bábáknak „egyaránt szerepük volt a szülésben és a gyermekgyilkosságokban... a meddőség, a nőgyógyászati bajok gyógyításában, szexuális problémák kezelésében, gyermekbetegségek gyógyításában”³⁹ Az élet halál határterületei ebben a szerepkörben összecúsztak., mert a bába „világra segítette a gyermeket, elvégezte az első fürösztést, és gyakran az utolsó mosdatást is, ... szükségben keresztelt... gyakran érintkezett a tisztátalansággal, és ha magzatot hajtott, együtt vállalta a bűnt és túlvilági büntetést az anyával...”⁴⁰

Érthető tehát, hogy „a valóságos bábaszerep vonzotta magához a falusi társadalmak feszültségeit levezető, indukáló boszorkányvadásokat, elég, ha itt még századunkig elérő magas csecsemő és gyermekágyi halandóságra gondolunk. A szülés levezetése kockázatos, kétélű... A császármetszés... a „jó” és „rossz”, „szent” és „sátáni” bábák polarizációjának kialakulását”⁴¹ munkálta. Elmarasztalásukban az iszákosság gyakori vád volt. Nem is csoda hogy a rájuk nehezedő nyomást gyakran alkohollal oldották, bár jellemzően még a „deviancia-választásuk” is férfias volt.

A néprajzi és a teológiai kutatások azt bizonyítják, hogy a bábák többlet-tudása nemcsak anatómiai volt, hanem spirituális is. Nemcsak az emberi test működését ismerték az átlagnál jobban, hanem – mint a létezés határterületén munkálkodók zöme – eltájékozódtak a „mediatori rendszerekben”⁴² is, ahogyan Pócs Éva fogalmaz, vagyis kapcsolatot tudtak teremteni a másvilággal. S mint ahogy Pócs Éva írja a két világ közti átjelzések az ő alakjukhoz kötődtek, emiatt „viselkedés-szabályzók” is voltak. A boszorkányperek tanúsága szerint olykor a „normakontrollt gyakorló sorsszellem szerepet” töltöttek be „igazságszolgáltatásaikkal”, vagyis amolyan „sorsistennők”⁴³ lettek.

Az egyházi tanok szerint a bábák „hivatalosan” ördögűzők is voltak. Teológiai tény ugyanis, hogy a keresztelés a kora keresztény iratok szerint ördögűzés volt. „A keresztelőig az újszülöttet az ördög tartja megszállva, e szertatás révén a Szentlélek szállja meg (Jn 20:22)”⁴⁴

Valójában mindazok, akik erőterekkel dolgoznak, soha nem lehetnek „vegytiszták”, mert olykor felismerhetetlenül közel van egymáshoz a kétféle tartomány, a jó és a rossz, és sokszor az dönti el a választ, hogy kinél van a meghatározás hatalma. Pócs Éva a népi gyógyítók ördögűzésével kapcsolatban megjegyzi: „vannak olyan típusai is, amikor ők, mint „isteni megszállottak” – szállnak harcba a Sátánnal: ilyenkor egyazon rendszerben van jelen az ördögi megszállottság *destruktív* és az isteni megszállottság *konstruktív* aspektusa”⁴⁵

Mindenesetre a bábák holisztikus tudása a keresztyén közegben is megőrizte az archaikus elemeket, s megítélésükben a tündérség a boszorkánysággal vegyült. Magyar vonatkozásban olyan sajtósorsos sorslények jöttek létre, „mint a *bábaboszorkány* és a *sorsasszony-boszorkány*.”⁴⁶ A kutatás tárgya volt népmeséink egyedinek tűnő vasorrú bábája is, s párját az ázsiai türk-tatár rézorrú anyó őseben vélték felfedezni, aki az isteni bába leszármazottja.⁴⁷

³⁹ Pócs Éva: Sors, bábák boszorkányok, archaikus sorsképzetek Közép-Kelet-Európa hiedelemrendszereiben. In Pócs Éva (szerk.): *Sors, áldozat divináció*. Budapest, 2001, 212. p.

⁴⁰ Deáky Zita: Egy női szerep – közösségi feladatok és egyéni lehetőségek a bábamesterség tükrében. In Küllös Imola (szerk.): *Hagyományos női szerepek*. Budapest, 1999. 49. p.

⁴¹ Pócs Éva: Sors, bábák boszorkányok, archaikus sorsképzetek... 213. p.

⁴² Pócs Éva: *Élők és holtak, látók és boszorkányok. Mediatori rendszerek a kora újkor forrásaiban*. Budapest, 1997, Akadémiai Kiadó, 70. p.

⁴³ Lásd Pócs Éva: *Élők és holtak, látók és boszorkányok*. Budapest, 1997, Akadémiai Kiadó, 78. p.

⁴⁴ Pócs Éva: Sors, bábák boszorkányok, archaikus sorsképzetek közép-kelet-Európa hiedelemrendszereiben. In Pócs Éva (szerk.): *Sors, áldozat divináció*. 2001, Budapest, 185. p.

⁴⁵ Uo.195. p.

⁴⁶ Uo. 237. p.

⁴⁷ Solymossy Sándor. *A „vasorrú bába” és mitikus rokonai*. Budapest, 1991, Akadémiai kiadó, 59. p.

Mi maradt mindebből mára, ebből az istenített és démonizált szakmából, és mi az, ami, ha eltűnt is visszahozható? *Hogyan lehet teológiailag megragadni a nők - és a férfiak,* amennyiben ők is jelen vannak a szüléskor - *meghatározó élményét?* A szülés-élmények szöszedeteinek visszatérő kifejezései olyan érzéseket írnak le, mint meghatottság, mély megrendülés, a határok megtapasztalása, az élet csodája, a szó szerinti „áldott állapot”, halálközelség, intenzív jelenlét, a „levegő összesűrűsödése”⁴⁸

Strack empirikus tanulmányában a bába interjúk alapján megállapította, hogy a Rudolf Otto-féle szentség értelmezés a szülésben is megragadható: együttvan a „teremtényérzet” és a teremtésérzet, a rettenet, és a fenségesség, az energikusság, valamiféle túlnani dinamikusság és az „egészen más” tapasztalása: „ebben az egyszerre végtelenül rettenetes és végtelenül csodálatos dologban rejlik a misztérium saját kettős pozitív tartalma...kontrasztharmóniája.”⁴⁹

Strack a születés spirituális élményvilágát nem a konfesszionális hit fogalomkörével tárta föl, hanem a vallásos én felől - női értelmezésben. A szentség-tapasztalás – ahogyan Strack fogalmaz⁵⁰ - a testérettel összekapcsolódik, és elvegyül , a fájdalommal, a vér, a magzatvíz, a mély lélegzés, a kiáltás és a csönd jelenlétével, az iszonyatos erőfeszítéssel ugyanakkor a teljes és intenzív átadottsággal, a spontaneitással vagyis az alkotás munkájával. Ez a semmihez sem hasonlítható túlnani-tapasztalás megjelenhet az alagút sötétjének a végén, olykor a fájdalom-módosította tudatállapotokban, a megváltozott idő-érzékelésben, az új létminőségben, az anyaságba érkezés pillanatában.

Jóllehet a megrendítő transzcendens élményeink templomhoz és leginkább szavakhoz kötöttek, Strack túllépve a szentség morális kategóriáján ezt a gyermek világra hozatalának a történéseiben, a részvételben próbálja megragadni. Az életadás pillanatai meg-megújuló Istenlátogatások. Egy új dimenzió. A szentség élmény nem megrendelhető, de a feltételei megteremthetőek. Elúzi rizikó és a biztonság túlértékelése, de meghívja a nyitottság és a bizalom. Mégpedig az, ami autoritást ad a segítőnek, olyan felhatalmazást, amiben megérzi, hogy rábízta magát a szülő nő. A bába jókor mondott szavai elvezethetik a vajúdót a teremtőerőre találáshoz, bekapcsolhatják egy túlnani áramlásba, egy szent nagy történésbe, amibe testestül lelkestül beleengedheti, vetheti, sodortathatja magát a nő. Nem ellenállója lesz immár, hanem együttműködője a szülés-eseménynek. Ebben megtapasztalhat egy mindennél több, másabb, életadó erőt, valamiféle mennyei jót, tapintható szentséget.

Olyan szépen ír erről Penny Armstrong és Sheryl Feldman: "Van egy erő, ami szüléskor eljön a nőkhöz. Nem kéri, egyszerűen csak elárasztja őket. Fölszög a testükben. Összegyűlik, mint a felhő a szemhatáron, átsuhan az égen, és magával hoz egy gyermeket. A méhösszehúzóerők észrevétlenül jönnek, fölerősödnek, míg nevetségessé nem válik mellettük bármilyen más munka, amit valaha is végeztünk. A szülés elhallgattatja énünket — arra az időre úgy érezzük, hogy egy magasabbrendű élet magábaolvaszt bennünket és keresztüllüktet rajtunk. A zsigereinkben szétáradó erő megtapasztalása tökéletes bevezetés az anyaságba. A szülői lét nemcsak kitágítja fizikai és pszichológiai tűrőképességünket, de ki is teljesíti minden egyes jellemvonásunkat.”⁵¹

Álljon itt tanulságul egy kilenc gyermeket szült mai édesanya akit - mint elmondta -, az elmúlt évtizedekben az adott kórházi körülmények közepette többnyire egyedül hagytak a vajúdásában. Az első szülését inkább el akarta halasztani, és ellenállt a fájásoknak. Sokat

⁴⁸ Strack: i. m. 156. p.

⁴⁹ Rudolf, Otto: *A szent*. Budapest, 1997, Osiris Kiadó, 63. p.

⁵⁰ Strack: i.m. 212. p.

⁵¹ Penny Armstrong és Sheryl Feldman *A születés művészete*. In „Érted Vagyok” 1995/1 Otthonszülés — Születésház. Szülés bölcsen: a természet rendje szerint, a tudomány támogatásával.

küszködött. Valójában kilencedjére tanulta meg „Istenigazából” beleengedni magát a vajúdásba. Számára akkor a szentség-tapasztaláshoz sokat segített egy kékre-festett szülőszobai mennyezet, ahová az ő teremtoi csöndjében feljöttek a csillagok, és a gyermekadás kimerítő munkájában megélhette, hogy adott pillanatban ő a világ-teremtésének a folytatója - a Mindenható jelenlétében.

Az asszonyok szülésének közvetlen földi tanuja ma is többnyire a bába. Ő a szentség-tér őrzője, magatartásával utat nyithat hozzá, de el is állhatja azt. Szavai sokkal mélyre hatóbbak, mint gondolná. Életreszólóak – sorsot határozott meg az idők kezdetén, s teszi gyakran ma is a fájdalom-szántotta női lelkekben. Hallatlanul fontos bábatanulság: a szülés pillanata utáni csönd tisztelete. Az, hogy meg tudja élni az életadó az Alkotót, és az alkotásukat. De az sem mindegy, hogy ezt a csöndet mivel törik meg. Nélkülözhetetlenek ilyenkor az áldó Igék. Évszázadokon át szinte „fejvesztés” terhe alatt várták el ezt a bábaktól, mert ilyenkor sorsot mondtak az újonnan érkezőnek.

Néhány „reszakralizációs minta” mai szülőknek és szülésznőknek

Lássuk hát Strack áldásmintáit!⁵²

„Isten áldjon gyermekem:

Legyen a víz, mellyel szomjad oltod mentes minden szennyezettségtől,

Legyen az út, amelyen jársz mentes a göröngyöktől,

Legyen az iskola, melybe jársz, nyitott az álmaidra,

Legyen a család, melyet alapítasz, olyan erős, hogy bírja a megpróbáltatásokat,

Legyen a halál, amit halnod kell, mentes az erőszaktól,

Zuhanásod soha ne legyen mélyebb, mint az Isten tenyere,

Isten áldjon, gyermekem!”⁵³

A szülés realitásához hozzátartozik a komplikáció: az életadás helyett a halál valósága.

„Te voltál a reménység gyermeke,

Szeretünk beburkolt, fantázián feldíszítette életed.

Az öröm gyermeke voltál, életünk virága

Teljes szívünkkel vártunk

Az élet gyermeke voltál, neked akartuk azt továbbadni

S általa megajándékozódni.

A gyermekünk maradsz továbbra is, a vágyakozás gyermeke,

Aki a bánat gyermekévé lett.

Nem láthattad meg a napsütést, se a holdtöltét

Se a mi szemünk ragyogását

De most látod a világosságot, azt a sugárzó meleg fényt, ami az Isten szeretete.

Nála lakhatsz, az ő házában sok lakóhely van.

Te reménynek, örömmek, és életnek gyermeke, légy áldott!

S veled áldódik meg a mi gyászunk, Te, az istennél lévő gyermek!”⁵⁴

Nem könnyű a beteg magzathoz intézett kérés:

„Gyermekünk, alakodat megláttuk a képernyőn

Szívverésedet éreztük, mozdulataidat tapintottuk a hason át

Vártunk erre a világra!

Gyermek az anyaméhben, most azonban, hogy látunk, félünk.

Beteg vagy. Nagyon nehéz lenne az életed, s

ez meghaladná a mi erőnket, s a testvéreidét is.

⁵² Ford. V. É.

⁵³ Strack: i. m. 317. p.

⁵⁴ Uo. 321. p.

Aggodalmaink Magzatja, képtelenek vagyunk vállalni téged,
ezért visszaadunk oda, ahonnan jössz.

Beteg Magzat az anyaméhben, bocsáss meg nekünk!
ringasson az Irgalmas Isten az Ő anyaölében!”⁵⁵

Strack azonban szavakba önti a vállalás Igéit is:

„A monitoron saját szemünkkel láttunk,
s a magzatvízvizsgálat eredményét saját fülünkkel hallottuk:

Beteg a gyermekünk: Down-kór a neve
Hatalmas Isten,

Mi ezt másként képzeltük el,
Szembetalálkoztunk a fenyegető jövővel.

A Te erőd azonban megsokszorozódik,
S a Te tiszta szereteted megerősít abban,
Hogy el tudjuk fogadni ezt a gyermeket.

Reménykedünk Benned, embertársaink megértésében,
a szociális hálóban, s a családjunkban. Ámen”⁵⁶

Magzatvíz nélkül nincs keresztvíz

Sokan a teológiát amolyan mihaszna tudománytalan tudománynak tartják. A fenti tanulmány a spirituális „haszonelvűsége” törekedett, mégpedig az élet egy területének, a medikalizálódott szülőszobának vissza-szentségesítésére. Miközben kritika illette a pusztán orvosi szemléletet, nem lehet említés nélkül hagyni azt a tényt, hogy az orvostudománynak elvitathatatlan érdemei vannak a csecsemő-halandóság visszaszorításában, s a szülés-esemény nélkülözhetetlen biztonságának megközelítésében. Az otthon-szülés mellett sem szállhatott sikra a fenti elemzés, hiszen Magyarországon éppen most foszlik szét az amúgy is hézagokra szőtt egészségügyi intézményrendszer hálója, ami nélkül az elképzelhetetlen.

Amit ez a tanulmány a német lelkészről könyve segítségével el akart mondani, az leginkább teológiai: azt, hogy *magzatvíz nélkül nincs keresztvíz*. A diskurzus témája azonban évszázadokon át csak az utóbbiról szólt. Pedig mindkét folyadék megszentelt. *Az egyik élet esély, a másik örökélet-esélyt adó*. Mindkettő Isten ajándéka, rámutat, vele kapcsol össze. Ne válasszuk el Istentől egyiket sem.

Nem igaz az sem, hogy az egyik pusztán testi (a szülés), a másik pedig (a keresztelés) lelki dolog. A magzatvíz spirituális dimenzióiról már sokat írtam a Strack könyv kapcsán, de hogy a keresztvíz, az újjászületés is mennyire komplex tapasztalat, hogy mennyire közvetítheti a „testélmény” is, azt számomra egy ősi indián ceremónia a „sweat lodge”, az izzasztó kunyhó szertartása mutatta be.

Ennek a különös istentiszteletnek a színhelye kicsit hasonlít a finn szaunához, csak ez egy olyan alacsony sátor – amolyan földanyaöl szimbólum -, amibe forró követek adnak be a szertartás alatt, s arra vizet locsolnak, ima, ének és elbeszélések közepette. A belső forróság próbára teszi az emberi tűrőképesség határait, amit a közösségi teherviselés még ki is tágíthat. A szertartás végén a szűk fojtogató párás melegeből olyan sikoltó szükséglet lehet a szabadlevegőre jutás, mint amilyen a magzat számára a szülőcsatornákon kijutni. Ebben a közegben az izzasztás fizikailag olyan igénybevételt jelenthet, hogy leképezheti a megszületés spirituális tartalmait. A résztvevő a sátorból kijutva megújultan, egészen más emberként „gőzölöghet” a napvilágon, míg a verítékes lucsoból, mint a magzatmázból meg nem szárad. Idő kell itt is ahhoz, míg lábra tud állni az „újszülött”.

⁵⁵ Strack: i. m.. 320. p.

⁵⁶ Strack: i.m. 319. p.

A nem keresztyén vallások némelyike jobban megdolgoztatja híveit az újjászületés-élményért, mint a keresztyének kereszteselési liturgiái. Az előbbinél a megújulás „mondanivalóját” először a test „hallja” meg, amit többnyire nem is verbalizál. Nem tisztem eldönteni, melyik hatás a maradandóbb! De fontosnak tartom azt is, hogy a szülés esemény szakralitásának a hangsúlyozásával a nőteológusok hozzájárulnak ahhoz, hogy ne pusztán mentális esemény maradjon a kereszteselés sem, hanem társuljanak a valóságos életadás-képzetek, mert akkor lesz az „csontig ható”.

Befejezésül még egy különbségtétel: a női „telt”-has, mint teológiai téma nem azonos a fogyasztás szimbólumával. Jóllehet az evésnek hatalmas irodalma termelődik napjainkban⁵⁷, de posztmodern korunkban is lehet a „hasnak” egy másfajta üzente: a fogyasztó élet bálványa helyett a gyümölcsöző élet szentségét idézheti!

Reményik Sándor híres verse⁵⁸ arra biztat, hogy ne adjuk ki a kezünkől megmaradásunk zálogait: a templomot és az iskolát. Hozzátehetjük, és a szülőszobát! Mert ezek a nélkülözhetetlen életterek egyben szentség terek is!

Irodalom

Strack, Hanna: *Die Frau ist Mit-Schöpferin. Eine Theologie der Geburt*. Rüsselsheim, 2006, Christel Götttert Verlag.

Arendt, Hannah: *Eichmann Jeruzsálemben. Tudósítás a gonosz banalitásáról*. Budapest, 2000, Osiris Kiadó.

Baas, Britta: „Sose kérdezd, mi az élet értelme!”, Interjú Ina Praetorius svájci teológusnővel. In *Publik-Forum*, Dossier, 2004. június.

Lásd Praetorius, Ina: Die Welt: ein Haushalt. Texte zur theologisch-politischen Neuorientierung (A világ: egy háztartás. Szövegek a teológiai-politikai újratájkózódáshoz). Grünwald. In *Publik-Forum*, 2003, május

Deák Zita: Egy női szerep – közösségi feladatok és egyéni lehetőségek a bábamesterség tükrében. In Küllös Imola (szerk.): *Hagyományos női szerepek. Nők a populáris kultúrában és a folklórban*. Budapest, 1999. Magyar Néprajzi Társaság – Szociális és Családügyi Minisztérium Nőképviselési Titkársága, 46-56. pp.

Jager-Sommer, Johanna: „Fekve minden egészen más” Interjú Elisabeth Moltmann-Wendel teológusnővel. in *Publik-Forum*, 2007/16.

Krász Lilla: „...és világra jött a gyermek” A bábamesterség mint női hivatás a 18. században. in Eperjessy László (szerk.): *A nők világa. Művelődés és társadalomtörténeti tanulmányok*. 2000, Argumentum.

Mollenkott, Virginia R.: Férfi az Isten, vagy nő? A Biblia elfelejtett istenképei. In „*Érted Vagyok*”, 2003/6.

Moody, Raymond A.: *Élet az élet után. Gondolatok a halál utáni életről*. Budapest, 1988. Ecclesia Könyvkiadó.

Pannenberg, Wolfhart: *Rendszeres teológia 2*. Budapest, 2006, Osiris Kiadó.

Pócs Éva: *Élők és holtak, látók és boszorkányok. Mediátori rendszerek a kora újkor forrásaiban*. Budapest, 1997, Akadémiai Kiadó. /Néprajzi Tanulmányok./

⁵⁷Lásd a kolozsvári színházban előadott Silvin Purcarete rendezte Pantagruel sógornője című darab. Fejér Hanga: Évad végére pezsdül meg a kolozsvári színházi élet. *Erdélyi Napló*, 2003. június 10. „Jel értékű tárgyak, eszközök: hatalmas fazekak, rengeteg kanál és véges-végig evés, evés, evés és ivás. Mindenevés és mindenivás. És szép sorban az egymást való megevés gyönyörűsége. Ez dióhéjban a Rabelais-ihlette nagyprodukciónak...”

⁵⁸Reményik Sándor: Templom és iskola. In *Reményik Sándor összes versei*. Budapest, 1997, Evangélikus Sajtóosztály, 397. p.

Pócs Éva: Sors, bábák, boszorkányok. Archaikus sorsképzetek Közép-Kelet-Európa hiedelemrendszereiben. In uő (szerk.): *Sors, áldozat, divináció*. Budapest, 2001, Janus/Osiris 201-244 pp.

Pócs Éva: Démoni megszállottság és ördögűzés Közép-kelet-európai népi hiedelemrendszerekben. In uő (szerk.): *Demonológia és boszorkányság Európában*. Budapest, 2001, L' Harmattan-PTE Néprajz Tanszék. /*Studia Ethnologica Hungarica*, 1./ 137-199 pp.

Pócs Éva (szerk): *Áldás és átok, csoda és boszorkányság: vallásetnológiai fogalmak tudományközeli megközelítésben*. Budapest, 2004, Balassi Kiadó. / *Tanulmányok a Transzcendensről*, 4./

Penny Armstrong és Sheryl Feldman A születés művészete. in „*Érted Vagyok*“ 1995/1 Otthonszülés – Születésház. Szülés bölcsen: a természet rendje szerint, a tudomány támogatásával.

Rudolf, Otto: *A szent*. Budapest, 1997, Osiris Kiadó.

Solyossy Sándor: *A „vasorrú bába” és mitikus rokonai*. Budapest, 1991 Akadémiai Kiadó, 40-71 p.

Volk, Konrád: Vom Dunkel in die Helligkeit. In Dasen, Veronique (ed.) *Naissance et petite enfance dans l' Antiquité*. Fribourg, 2004, Academic Press, .

Hrsg Gössmann - Moltmann-Wendel - Pissarek-Hudelist – Praetorius – Schottroff - Schüngel-Straumann: *Wörterbuch der feministischen Theologie*. Gütersloh, 1991, Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn.

Budapest, 2007. nov. 18.

Vörös Éva